

Mokyklos viltys ir lūkesčiai: ko tikimės iš aukštosios mokyklos

Danutė Šukienė, Dalia Kubilinskiene

Kalbėdami apie kokią nors darniai veikiančią sistemą, paprastai sakome: eina kaip laikrodis. Turime galvoje, kad nei skuba, nei vėluoja, nei stabčioja. Juk visi esame matę šio prietaiso mechaninio varianto vidurius ir žinome, kaip preciziškai suderintas ten besisukančių ratukų dydis, sukibimas, judesio perdavimo eiliškumas. Švietimo sistema - taip pat daugelio atskirų, tarsi savarankiškai judančių dalių derinys, bet kaip visuma galinti funkcionuoti tik esant darniai visų jų sankibai. Nors ši sistema dar niekad nebuvo nustojusi judėti, visuomenė apie ją kalba su nepasitenkinimu bei nepasitikėjimu, o pedagogų bendruomenė vis garsiau prabyla apie permainų būtinybę.

Kaip pedagogai mes jaučiame pareigą ne tik kelti aikštėn sistemos trūkumus, bet ir ieškoti jų priežasčių bei būdų padėčiai gerinti. Šiandien savo žvilgsnį norime sutelkti į vidinę sistemos apytaką, kur vidurinė mokykla maitina aukštąją savo ugdytiniais, o aukštoji, ypač pedagoginio profilio, aprūpina vidurinę mokytojais. Tačiau nederėtų išleisti iš akių ir, vaizdžiai tariant, didžiojo apytakos rato, kur švietimo sistema yra kitų visuomenės sistemų dalis. Bet apie tai vėliau.

Į mokyklą atėjęs vaikas yra neginčytina vertybė, bet vis dėlto dar tik tas brangus akmenėlis, kuris gero juvelyro rankose gali virsti žaižaruojančiu brangakmeniu. Tada, nuolat galvodami apie vaiką, kalbėti turime apie mokytoją, apie jo profesinę kompetenciją, asmenines savybes ir adekvatų santykį su aplinka. Mokykloje, kaip ir universitetuose, šiandien dirba įvairių kartų mokytojų, o kasdieniai ryšiai su jais leidžia daryti gana pagrįstus apibendrinimus: ne nuo amžiaus priklauso pedagogo darbo sėkmė, o nuo vienokio ar kitokio angažavimosi. Geriausiai jaučiasi, bet menkiausių rezultatų pasiekia tie, kurie ar prieš trisdešimt, ar prieš trejus metus „išmoko“ viską ir visam gyvenimui, todėl manosi galį tik mokyti. Penktą dešimtį metų perkopusį tokį pedagogą jau dažnai sunku įtikinti, kad gali būti ir kitaip. Teliaka guostis, kad blogo jis nemoko, o tai, kas sena, toli gražu ne viskas yra bloga. Neramu, kai susiduri su kolega, kuris viską moka vien todėl, kad turi dar šviežiais dažais kvepiantį universiteto diplomą. Labiausiai šiandien džiugina tai, kad nemažai pedagoginių universitetų absolventų dirbti ateina tvirtai įsisaugančią nuolatinio ir nesibaigiančio mokymosi bei saviugdos nuostatą. Manau, kad tai svarbiausias investicijų kanalas, kurį pedagoginiai universitetai jau atvėrė ir kuriam niekad neeis užakti. Būtent tokios – naujai mąstančio, atviro ir judraus pedagogo – investicijos dabar reikia vidurinei mokyklai.

Bet klausti, ar to pakanka, regis, net neverta, nes atsakymas būtų akivaizdžiai neigiamas. Jaunas pedagogas, pradėjęs dirbti mokykloje, adaptacijai negali skirti nė dienos, nes jau nuo pirmos savarankiškos pamokos jis turi ugdyti mokinius pagal visus šiuolaikinės mokyklos reikalavimus. Štai čia pradedantysis specialistas aiškiai pajunta, kad jo metodikos dėstytojų kelti ir realios mokyklos reikalavimai nesutampa, įgytos metodinės žinios per menkos arba nepritaikomos, nes jos, nors parsivežtos dėstytojų iš įvairiausių seminarų ar konferencijų kaip panacėja, nebuvo išbandytos praktikoje. Pagaliau klasėje sėdi ne trisdešimt statistinių, o gyvų ir, vadinasi, skirtingų mokinių, todėl reikia rasti darbo formų ir metodų, tinkamų ne tik visiems, bet ir kiekvienam. Jauni pedagogai sutrinka pajutę ne tik metodinio ir psichologinio pasirėngimo stygių, bet ir elementarių, nuo pirmos dienos būtinų dokumentų pildymo bei tvarkymo įgūdžių, auklėtojų darbui reikiamų žinių trūkumą.

Žinoma, jaunojo kolegės mokykla nepalieka be globos ir pagalbos, jam padeda patyręs mokytojas globėjas. Šią papildomą našą ant savo pečių jis užsikrauna ne todėl,

kad trokštų dar ką nors mokytį, o kad mokyklą suvokia kaip visumą, kur vieno asmens sėkmė, jeigu nesiseka kitam, prilygsta pralaimėjimui. Ne paslaptis, kad kiekvieną jauną mokytoją vaikai sutinka su viltimi įgyti ne tik modernų pedagogą, bet ir supratingą vyresniąją draugą. Tai suvokdami, mokyklos senbuviai jaunąjį kolegą visokeriopai remia, supažindina su dalykiniu ir bendruomenės kontekstu – juk vaikai tokie reiklūs ir dažnai negailestingi, jų pasitikėjimas toks svarbus ir toks trapus. Būdama atsakinga už vaiko ugdymą, pedagogų bendruomenė jaučia atsakomybę ir už naujus savo narius. Jauno mokytojo patiriami sunkumai, drįstu teigti, užprogramuoti iš anksto, nes pedagoginiai universitetai vis dar yra atitrūkę nuo mokyklos realybės, jų dėstytojai ir profesorai gal nenori, gal nesiryžta, o gal nemato reikalo katedrų ir auditorijų akademinę rimtį bent retkarčiais iškeisti į mokyklos klasių, salių ir koridorių šurmulį.

Tarpdalykinė integracija, adaptuotos bei modifikuotos programos, gabių ir motyvacijos stokojančių vaikų ugdymas pedagoginių universitetų absolventams dažniausiai tėra teorinės sąvokos arba vien epizodiškai girdėti dalykai. Patys jaunieji mokytojai, nagrinėdami užgriuvusių sunkumų priežastis, iškelia nepakankamą pedagoginę praktiką studijų metu – tiek trukmės, tiek kokybės požiūriu. Iš tiesų kaip vertinti praktiką, kurios kriterijai išreiškiami vien skaičiais: kiek savičių, kiek stebėtų ir savarankiškai vestų pamokų. Nei aiškiai suformuluotų tikslų, nei nuostatų, nei programos studentas praktikantas neturi. Jis nežino, ko konkrečiai turi išmokyti, kokių įgūdžių įgyti ir kam atsakingas už praktikos kokybę. Tokios praktikos metu studentas dažnai net nepajėgia suvokti, ar turi pašaukimą, ar turi tinkamų šiam darbui asmeninių savybių.

Pedagoginės praktikos vadovai net per įskaitines pamokas mokyklose retai tepasirodo, o ką jau kalbėti apie tai, kad patys studentams klasėje akivaizdžiai parodytų, kaip vienas ar kitas metodas taikytinas, kokios galimos klaidos, kokie privalumai. O praktikos mokytojai menkai skatinami imtis visavertės atsakomybės – už šį darbą jiems mokamas simbolinis atlygis, ir tas adresato neretai nepasiekia.

Manome, kaip tik pedagoginė praktika yra toji reali mokyklos ir universiteto sanglaudos riba, kur būtų privalu suderinti kol kas atskirai besisukančių dviejų ugdymo įstaigų dantračių dydį ir žingsnį, patikslinti gerokai nudilusią sankibos galimybę. Tinkama bendradarbiavimo forma galėtų tapti ir po studentų praktikos rengiamos trumpos konferencijos, kur prie vadinamojo apvaliojo stalo susėstų praktikantai, jų dėstytojai, mokyklos mokytojai ir net mokiniai. Tokios patirties mokyklų bendruomenės jau turi, tikiu, kad universitetai – taip pat. Konstruktyvūs visų suinteresuotų grupių pokalbiai padėtų ne tik iškelti problemas, išsakyti pageidavimus ir pateikti savas vizijas. Pirmiausia jie įgalintų sukurti strateginius ir taktinius pedagoginių praktikų planus, o vėliau, ko gero, ir abiejų pakopų mokykloms priimtina pedagogų rengimo koncepciją.

Mokyklos reformos ir inovacijų srautas irgi vis dar menkai tepaliečia pedagoginių universitetų studentus, užtat atėję dirbti į mokyklą jie staiga suvokia, kad sistema, į kurią įsilieti buvo rengiami, yra iš esmės pakitusi. Šiuo intensyvios mokyklos kaitos laikotarpiu po 4-5 studijų metų atsiranda vakuumas tarp vidurinę mokyklą baigusio ir pedagogu tapusio jauno žmogaus patirčių. Galime tik įsivaizduoti, kaip atitrūkęs nuo realybės dėstytojas, kuris tą patį ar šiek tiek pakeistą kursą skaito jau dvidešimtai savo studentų laidai.

Kokią matytume išeitį atsidūrę tokioje bendradarbiavimo kryžkelėje? Pirmiausia, manytume, derėtų pasirūpinti kaitos nuoseklumu, t. y. tam, kas diegiama mokykloje, turi būti rengiami ir būsimieji pedagogai. Jų rengimo programų akcentai turėtų būti tokie pat, kaip jau dabar vidurinio išsilavinimo standartai orientuoja dirbti mokytoją, ugdytis mokinį. Tai reiškia, jog šalia iki šiol vyravusio dalykinio rengimo svarbūs turi tapti metodinio, psichologinio, modernių technologijų taikymo ir praktinio rengimo aspektai. Pedagogikos raidos teorijas kuriantys ir mokymo programas sudarantys įvairių sričių mokslininkai turi pasirūpinti realia tarpdalykine

integracija, o universitetų dėstytojai privalo išaiškinti šios integracijos principus ir pagal juos išmokyti savo studentus dirbti.

Pedagoginė praktika turi įgauti aišką filosofinį pagrindą, pakeisti savo struktūrą ir nuostatas. Kiekvienas tokios praktikos etapas privalo įgyti aiškią strategiją, taktiką, tarpinius ir galutinius tikslus. Paprasčiau tariant, jų metu kaip tik ir turėtų būti taikomi bei šlifuojami darnią teorijos ir gyvenimo sankibą laiduojantys svertai ir žingsniai.

Kol kas beveik nieko nekalbėjome apie mokyklos atsakomybę pedagoginiams universitetams, nes būtent mokykla teikia jiems studentus – būsimuosius pedagogus. Ne tik nujaučiame, bet ir žinome, jog pedagoginiai universitetai nėra patenkinti tais, kurie ateina į juos ketindami tapti mokytojais. Deja, pranašiausias abiturientus pavilioja kitos, vadinamosios prestižinės, studijų kryptys. Gailimės, bet kaltės prisiimti negalime; dar daugiau: be sąžinės graužaties tą kaltę perkeliame visuomenei. Kol ji manys, kad skaičiuoti pinigus, tapti verslo vadybininkais ar pramogų žvaigždėmis garbingiau nei puoselėti vaiko dvasią, kentės pati, taigi ir mes, pedagogai. Kol švietimas prioritetu bus tik popieriuose, talentingiausi, bet ir vis pragmatiškesni jaunuoliai pedagoginių mokyklų duris pravers tik patyrę nesėkmę kitose. Apie artėjančią dvasinio pakilimo ir idealizmo erą kol kas kalba tik astrologai, o tiki, vis dėlto dar tiki pedagogai ir švietimo bei kultūros puoselėtojai. Bet pažadus mokyklinei ir akademiniai jaunuomenei žarsto ne astrologai, o realią valdžią turintys visuomenės įgalioti atstovai. Todėl būtent per juos visuomenė privalo pasiekti, kad savo galias ir svajones jaunimas galėtų realizuoti čia, savame krašte, o ne emigracijoje, ir dabar – šiandien, rytoj, - o ne neapibrėžtoje ateityje.

Į įvairiausiai formuluojamus klausimus, kokio mokytojo norėtų, mokiniai atsako: asmenybės, įdomios asmenybės. Į šią sąvoką jie deda ir kompetenciją, ir toleranciją, ir humaniškumą, ir dinamiškumą. Tai viltingas ženklas ir visuomenei, ir švietimo sistemai, nes asmenybėmis ne gimstama, o tampama, ir jokių būdu šio įvertinimo negalima nusipirkti. Tai aiškiausia nuoroda ir mums, mokslo bei švietimo darbuotojams, suvienyti savo pastangas ir plėtoti dialogą, įgalinsiantį suderinti švietimo pakopų sąveiką, kad vieną dieną galėtume pasakyti: eina kaip laikrodis.

Danutė Šukienė – Vilniaus Gabijos gimnazijos direktorė.

Dalia Kubilinskienė – Vilniaus Gabijos gimnazijos lietuvių kalbos ir literatūros mokytoja metodininkė.